

Granice odpowiedzialności dłużnika za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego

dr Bartłomiej Nowak-Górski*

Artykuł podejmuje problem granic odpowiedzialności majątkowej dłużnika za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego. Problem ten jest szczególnie doniosły w dobie wysokiej inflacji, gdy ani odsetki ustawowe za opóźnienie, ani za opóźnienie w transakcjach handlowych nie są w stanie pokryć subiektywnego uszczerbku w majątku wierzyciela doznawanego na skutek utraty siły nabywczej przez świadczenie pieniężne. Choć mogłoby się wydawać, że sytuacja wierzyciela ulega poprawie, gdy dłużnik dopuszczając się kwalifikowanej postaci opóźnienia, czyli zwłoki, staje się odpowiedzialny za szkodę, obowiązujący materiał normatywny poddany wykładni sugeruje, aby podstaw do kompensowania utraty siły nabywczej przez świadczenie pieniężne poszukiwać poza instytucją odpowiedzialności odszkodowawczej.

Wprowadzenie

Jakkolwiek można było oczekiwać, że końcowi pandemii wirusa SARS-CoV-2 towarzyszyć będzie stopniowe eliminowanie czynników, które w okresie ostatnich lat w różnym stopniu utrudniały bądź uniemożliwiały podmiotom prawa prywatnego wykonywanie zobowiązań zgodnie z ich treścią, w rzeczywistości post-pandemicznej próżno szukać wyczekiwanej stabilizacji. Wzrost podaży pieniądza spowodowany chęcią pobudzenia gospodarki w okresie pandemii, wzrosty cen surowców oraz energii spowodowane szokami podażowymi oddziaływały zarówno na stronę popytową, jak i podażową wielu sektorów rodzimego rynku, skutkując nienotowaną od grudnia 1996 r. inflacją, która mierzona wskaźnikiem cen towarów i usług konsumpcyjnych w październiku 2022 r. w ujęciu rdr wyniosła 17,9%¹. W warunkach wysokiej inflacji uczestnicy obrotu gospodarczego muszą się mierzyć z dużą dozą niepewności, w ramach której czas otrzymania świadczenia pieniężnego nabiera szczególnego znaczenia. Jednym z głównych aspektów zasady *pacta sunt servanda* jest spełnienie przez dłużnika świadczenia w oznaczonym terminie. W warunkach niestabilnego otoczenia zarówno makro-, jak i mikro-ekonomicznego, świadczenie pieniężne spełnione po terminie może nie mieć tej samej wartości, jaką miałyby,

gdyby zostało spełnione o czasie. Odsetki ustawowe za opóźnienie czy za opóźnienie w transakcjach handlowych mogą nie kompensować utraty wartości świadczenia pieniężnego w warunkach erozji wartości pieniądza, co wywołuje pytania o dalszą odpowiedzialność dłużnika względem wierzyciela oraz jej granice.

Sporny charakter odsetek ustawowych za opóźnienie

Charakter odsetek ustawowych za opóźnienie pozostaje sporny. W orzecznictwie oprócz przeświadczenia, że odsetki pełnią funkcję odszkodowawczą², szczególnie we wcześniejszych orzeczeniach wybrzmiewa teza o waloryzacyjnej funkcji odsetek³. W późniejszym okresie stabilizacji cen zaznacza się, że funkcja odszkodowawcza ponownie przeważa czy dominuje nad funkcją waloryzacyjną⁴, albo też, że odsetki utraciły funkcję waloryzacyjną, która przeważała wobec zjawisk inflacyjnych⁵. Odsetki za opóźnienie przestały stanowić mechanizm urealnijający wartość świadczenia pieniężnego i zaczęły pełnić rolę odszkodowawczo-dyscyplinującą⁶. Ekstrapolacja przeszłych wypowiedzi orzeczniczych do inflacyjnej współczesności może skłaniać, aby odsetkom ponownie przypisywać funkcję waloryzacyjną.

W doktrynie zdaje się przeważać stanowisko, że opóźnienie dłużnika w spełnieniu świadczenia pieniężnego implikuje poniesienie szkody przez wierzyciela w postaci utraty odsetek (kapitałowych), które

² Por. uzasadnienia wyroków: SN z 27.5.2021 r., II CSKP 100/21, Legalis; SA w Katowicach z 27.2.2020 r., V Aga 76/19, Legalis; SN z 22.5.2019 r., IV CSK 106/18, Legalis; SA w Łodzi z 3.10.2017 r., I ACa 1235/15, Legalis; SA w Gdańsku z 17.1.2017 r., I ACa 583/16, Legalis; SN z 16.4.2009 r., I CSK 524/08, Legalis; SN z 9.5.2008 r., III CSK 17/08, Legalis.

³ Por. uzasadnienia wyroków: SA w Warszawie z 23.1.2020 r., V ACa 22/17, Legalis; SN z 10.7.2019 r., V CSK 120/18, Legalis; SN z 6.9.2017 r., I CSK 15/17, Legalis; SN z 17.1.2017 r., IV CSK 106/16, Legalis; SA w Gdańsku z 17.7.2015 r., V ACa 176/15, Legalis; SN z 28.1.2014 r., I CSK 200/13, Legalis; SN z 9.1.2013 r., III CSK 89/12, Legalis; SN z 17.6.2010 r., III CSK 308/09, Legalis; SN z 17.6.2004 r., V CK 551/03, Legalis; SN z 25.7.2002 r., III CKN 1331/00, Legalis; SN z 10.2.2000 r., II CKN 725/98, Legalis; uchwały SN z 6.9.1994 r., III CZP 105/94, Legalis.

⁴ Por. uzasadnienia wyroków: SA w Szczecinie z 16.4.2015 r., I ACa 706/14, Legalis; SA w Łodzi z 29.4.2014 r., I ACa 1468/13, Legalis; SA w Łodzi z 14.2.2014 r., I ACa 1061/13, Legalis; SA w Białymstoku z 13.2.2014 r., III APa 2/14, Legalis; SA w Łodzi z 18.12.2013 r., I ACa 819/13, Legalis; SA w Lublinie z 30.10.2013 r., I ACa 452/13, Legalis; SA w Warszawie z 26.4.2013 r., I ACa 1436/12, Legalis; SA w Warszawie z 28.10.2011 r., VI ACa 247/11, Legalis; SA w Katowicach z 24.7.2008 r., V ACa 252/08, Legalis.

⁵ Zob. uzasadnienie wyroku SA w Łodzi z 14.10.2019 r., I ACa 1103/18, Legalis; zob. również uzasadnienie wyroku SA w Lublinie z 30.10.2013 r., I ACa 452/13, Legalis.

⁶ Por. uzasadnienia wyroków: SA w Poznaniu z 27.9.2021 r., I ACa 692/20, Legalis; SA w Krakowie z 5.11.2019 r., I ACa 872/18, Legalis.

* Autor jest adwokatem w kancelarii NGMK; ORCID: 0000-0001-5460-9901.

¹ Główny Urząd Statystyczny. Wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych w październiku 2022 r. (dostęp: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/wskazniki-cen/wskazniki-cen-towarow-i-uslug-konsumpcyjnych-w-pazdzierniku-2022-roku,2,132.html>).

uzyskałby, gdyby ulokował środki na lokacie bankowej⁷. Odszkodowawcza funkcja odsetek nie jest jednak przyjmowana jednolicie i w innym ujęciu ustępuje funkcji stymulacyjnej (dyscyplinującej, ale i gwarancyjnej⁸), polegającej na wywieraniu na dłużniku presji spełnienia świadczenia⁹. Ze względu na rozmijanie się wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie z oprocentowaniem lokat bankowych podważa się, że służą one pokryciu szkody polegającej na utracie przynajmniej takiego oprocentowania¹⁰. Niekiedy z przyjęciem perspektywy dłużnika sugeruje się, że art. 481 § 1 KC nakłada obowiązek nie tyle odszkodowawczy, co wydania bezpodstawnie uzyskanych korzyści, które dłużnik uzyskał lub mógł uzyskać na skutek nieterminowej zapłaty¹¹.

Charakter odsetek ustawowych za opóźnienie jest istotny, ponieważ pozwala umiejscowić roszczenie o zapłatę odsetek zwanych sankcyjnymi na tle roszczenia bezspornie odszkodowawczego, jakie przysługuje wierzycielowi w przypadku zwłoki dłużnika (art. 481 § 3 KC). Zwolennicy odszkodowawczego charakteru odsetek uznają, że suma odszkodowania za zwłokę oraz odsetek ustawowych za opóźnienie nie może przewyższać szkody¹², z kolei ich przeciwnicy uważają, że odszkodowanie za zwłokę nie podlega zmniejszeniu ze względu na wysokość przysługujących odsetek¹³.

Asumptem do dalszych rozważań powinna być konstatacja, że opóźnienie w zapłacie należności głównej nie jest równoznaczne z wyrządzeniem szkody wierzycielowi¹⁴. Szczególnie w warunkach braku inflacji, a tym bardziej deflacji, której może towarzyszyć zjawisko ujemnych stóp procentowych, opóźnienie może wiązać się z korzyścią wierzyciela. **Bardziej przekonujące wydaje się zatem podejście, które wskazuje na niejednolitość albo mieszany charakter odsetek ustawowych za opóźnienie¹⁵.** Odsetkom trudno bowiem przypisywać odszkodowawczy charakter, jeżeli wierzyciel nie poniósł żadnej szkody. W warunkach braku szkody funkcja odsetek ogranicza się do stymulacji dłużnika do spełnienia świadczenia w terminie. O ile należy przyjąć, że opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego wiąże się z kosztem ekonomicznym – kosztem alternatywnym, nie jest przesądzone czy taki koszt odpowiada szkodzie w postaci utraconych korzyści w płaszczyźnie prawnej (*lucrum cessans*). **Ustawodawca wiąże jednak fakt wystąpienia opóźnienia w spełnieniu świadczenia pieniężnego ze szkodą,** skoro przypadek braku szkody – zgodnie ze wskazaniami wykładni językowo-logicznej (art. 481 § 1 KC) – stanowi wyjątek od reguły.

⁷ Por. W. Popiołek [w:] Kodeks cywilny. T. II. Komentarz. Art. 450–1088. Przepisy wprowadzające, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2018, s. 84, Nb 3; W. Borysiak [w:] Kodeks cywilny. T. II. Komentarz. Zobowiązania (art. 353–921¹⁶ KC), pod red. K. Osajdy, Warszawa 2013, s. 844.

⁸ Zob. M. Lemkowski, *Odsetki cywilnoprawne*, Kraków 2007, s. 94–95.

⁹ Zob. K. Zagrobelny [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2019, s. 1087, Nb 5.

¹⁰ Zob. K. Zagrobelny, *Kilka uwag w sprawie odsetek za opóźnienie*, MoP Nr 11/2006, s. 586.

¹¹ Por. M. Lemkowski [w:] Kodeks cywilny. T. II. Komentarz. Art. 353–626, pod red. M. Gutowskiego, Warszawa 2022, s. 1311, Nb 5; M. Lemkowski, *Odsetki...*, *op. cit.*, s. 95–101.

¹² Zob. W. Popiołek [w:] Kodeks... T. II, pod red. K. Pietrzykowskiego, *op. cit.*, s. 92, Nb 18; tak jednak również M. Lemkowski [w:] Kodeks... T. II, pod red. M. Gutowskiego, *op. cit.*, s. 1311, Nb 5, s. 1316–1317, Nb 24.

¹³ Por. S. Kowalski, *Charakter prawny odsetek za opóźnienie*, „Prawo Spółek” Nr 3/2003, s. 40; K. Zagrobelny [w:] Kodeks..., pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, *op. cit.*, s. 1087, Nb 5.

¹⁴ Zob. uzasadnienie wyroku SN z 23.1.2002 r., II CKN 604/99, Legalis; zob. również W. Popiołek [w:] Kodeks... T. II, pod red. K. Pietrzykowskiego, *op. cit.*, s. 92, Nb 18.

¹⁵ Por. uzasadnienia wyroków: SA w Łodzi z 11.1.2013 r., I ACa 1000/12, Legalis; SN z 11.2.2010 r., I CSK 262/09, Legalis.

Znaczenie odsetek za opóźnienie w określaniu granic odpowiedzialności dłużnika

Jeżeli odsetki ustawowe za opóźnienie, co do zasady, pełnią funkcję kompensacyjną (gdy występuje szkoda), a na zasadzie wyjątku funkcji takiej nie pełnią, **należy skłaniać się ku odrzuceniu możliwości kumulacji roszczenia o odsetki ustawowe za opóźnienie z roszczeniem o naprawienie szkody na zasadach ogólnych oraz przyjęć, że suma dochodzonych roszczeń nie może przekroczyć wysokości poniesionej szkody.** Interpretacji takiej sprzyja treść art. 481 § 3 KC, w którym wskazano, że można „nadto” żądać naprawienia szkody na zasadach ogólnych, a zatem – w zakresie, w jakim szkoda ta nie ulega pokryciu roszczeniem o zapłatę odsetek. Stanowisko, że suma odszkodowania i odsetek nie może przewyższać szkody, wybrzmiewa z orzecznictwa¹⁶. **Odsetki ustawowe za opóźnienie stanowią normatywną propozycję wysokości odszkodowania,** należnego wierzycielowi z tytułu wystąpienia opóźnienia w zapłacie. Ustawodawca próbuje wprowadzić równowagę pomiędzy wierzycielem oraz dłużnikiem, rozpoznając, że brak systemu odsetek ustawowych faworyzowałby dłużnika. Wierzyciel musiałby za każdym razem wykazywać, że w wyniku opóźnienia poniósł szkodę oraz udowodnić jej wysokość. Celem realizowanym przez fragment „choćby (wierzyciel) nie poniósł żadnej szkody”, bardziej niż pokrycie przypadku braku szkody, co miałyby świadczyć o odrębności roszczenia o odsetki w stosunku do roszczenia o odszkodowanie, jest zwolnienie wierzyciela z obowiązku dowodzenia, że szkoda taka została poniesiona¹⁷. W takim ujęciu, odsetki ustawowe za opóźnienie wyznaczają **domyślny poziom odpowiedzialności dłużnika,** ale w przypadku zwłoki, odpowiedzialności tej nie wyczerpują. W orzecznictwie odsetki stanowią opartą na uproszczonych zasadach, minimalną, ryczałtową rekompensatę typowego uszczerbku majątkowego doznanego przez wierzyciela wskutek pozbawienia go możliwości czerpania korzyści z należnego mu świadczenia pieniężnego¹⁸.

Niejednolity charakter granic odpowiedzialności dłużnika za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego

Zasadniczo odszkodowawczy charakter odsetek ustawowych za opóźnienie, współkształtujący ustawowy model odpowiedzialności dłużnika za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego, posiada istotne implikacje przy próbach zrekonstruowania granicy tej odpo-

¹⁶ Por. uzasadnienia wyroków: SN z 27.5.2021 r., II CSKP 100/21, Legalis; SA w Katowicach z 27.2.2020 r., V AGa 76/19, Legalis; SA w Katowicach z 1.3.2013 r., I ACa 958/12, Legalis; SN z 8.12.2006 r., V CSK 350/06, Legalis.

¹⁷ Zob. uzasadnienie wyroku SN z 9.1.2008 r., II CSK 393/07, Legalis.

¹⁸ Por. uzasadnienia wyroków: SA w Szczecinie z 27.11.2020 r., I ACa 164/20, Legalis; SA w Warszawie z 14.6.2019 r., V ACa 398/18, Legalis; SN z 22.5.2019 r., IV CSK 106/18, Legalis; SN z 17.1.2017 r., IV CSK 106/16, Legalis; SN z 12.2.2016 r., II CSK 302/15, Legalis; SA w Krakowie z 17.12.2015 r., I ACa 1250/15, Legalis; SA w Katowicach z 8.5.2015 r., I ACa 4/15, Legalis; SA w Lublinie z 21.5.2014 r., I ACa 58/14, Legalis; SA w Łodzi z 17.10.2013 r., I ACa 535/13, Legalis; SA w Poznaniu z 27.2.2013 r., I ACa 984/12, Legalis; SA w Warszawie z 22.8.2012 r., VI ACa 372/12, Legalis; SN z 16.12.2011 r., V CSK 38/11, Legalis; SN z 7.7.2011 r., II CSK 635/10, Legalis; SN z 7.8.2003 r., IV CKN 372/01, Legalis; SN z 10.2.2000 r., II CKN 725/98, Legalis.

wiedzialności. Przede wszystkim nie zachodzą podstawy do tego, aby granicę tę postrzegać w dwóch niezależnych od siebie wymiarach (rozważając odsetki niezależnie od szkody), tylko w ramach jednej płaszczyzny, skoro przysługujące wierzycielowi roszczenia nie podlegają kumulacji. Ponieważ reguły ustalania odpowiedzialności dłużnika za spełnienie świadczenia pieniężnego są różne dla opóźnienia w ogólności, w kontraście do zwłoki jako kwalifikowanej postaci opóźnienia, rozważania nad granicą odpowiedzialności wymagają rozpatrywania tych przypadków odrębnie:

- 1) **jeżeli dłużnik dopuszcza się opóźnienia** (w następstwie okoliczności, za które odpowiedzialności nie ponosi), materialne granice odpowiedzialności dłużnika wyznacza suma odsetek sankcyjnych przysługujących wierzycielowi na podstawie ustawy lub umowy (przy uwzględnieniu art. 481 § 2² KC statuującego odsetki maksymalne) powiększona – jeżeli dotyczy – o ewentualne szczególne uprawnienia wierzyciela na wypadek opóźnienia w zapłacie w transakcjach handlowych, o których mowa w art. 10 ust. 1 i 2 ustawy z 8.3.2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych¹⁹;
- 2) **jeżeli jednak dłużnik dopuszcza się zwłoki** (opóźnienia w następstwie okoliczności, za które ponosi odpowiedzialność, co zgodnie z zasadą winy domniemanej stanowi punkt wyjścia²⁰), wówczas granicę odpowiedzialności dłużnika wyznacza **maksimum dwóch wartości**:
 - a) sumy odsetek sankcyjnych, powiększonej – jeżeli dotyczy – o ewentualne szczególne uprawnienia wierzyciela oraz
 - b) poniesionej przez wierzyciela szkody.

Funkcja wyznaczająca granicę odpowiedzialności dłużnika ma zatem charakter nieliniowy. Jeżeli szkoda podlegająca indemnizacji jest niższa niż lub równa odsetkom oraz szczególnym uprawnieniom wierzyciela, wyjściowy poziom odpowiedzialności dłużnika wyznaczają odsetki oraz te uprawnienia, które pozostają niezależne od tego, czy wierzyciel poniósł szkodę²¹. Jeżeli szkoda jest wyższa, wówczas granicę odpowiedzialności wyznacza jej wartość. Tak odtworzona granica odpowiedzialności nie oznacza, że dłużnik będzie ponosił odpowiedzialność według wartości granicznych. Należy wyraźnie odróżnić kategorie szkody jako stanu obiektywnego oraz odpowiedzialności za szkodę jako instytucji prawa, która w zależności od okoliczności przypisuje oznaczonym osobom odpowiedzialność za całość albo część szkody, albo z odpowiedzialności tej zwalnia²². **Zasadniczym problemem pozostaje ustalenie w jakim zakresie szkoda spowodowana zwłoką w zapłacie podlega indemnizacji.**

Ustawowe determinanty zakresu indemnizacji szkody spowodowanej zwłoką w spełnieniu świadczenia pieniężnego

Rozproszenie norm oraz **brak definicji legalnej szkody**²³ znacząco utrudniają odtworzenie ustawowego modelu odpowiedzialności za szkodę spowodowaną zwłoką w zapłacie. W doktrynie szkoda utożsamiana jest z uszczerbkiem w dobrach (majątkowych lub niemajątkowych poszkodowanego²⁴) lub w jego prawnie chronionych interesach²⁵. Szkoda *sensu stricto*, pociągająca za sobą uszczerbek majątkowy, w odróżnieniu od krzywdy, stanowiącej szkodę niemajątkową²⁶, traktowana jest natomiast jako różnica pomiędzy stanem majątku poszkodowanego a stanem, jaki istniałby, gdyby brak było czynnika szkodzącego²⁷.

Odpowiedzialność za szkodę obejmuje dwie postacie szkody:

- 1) **straty**, które poszkodowany poniósł (*damnum emergens*) oraz
- 2) **korzyści**, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządził (*lucrum cessans*, **utracone korzyści**).

Stratę stanowi rzeczywisty (a nie hipotetyczny) uszczerbek w majątku poszkodowanego, polegający albo na utracie, ubytku lub zniszczeniu poszczególnych jego składników (zmniejszenie aktywów), albo na powstaniu nowych zobowiązań bądź zwiększeniu istniejących (zwiększenie pasywów)²⁸. Strata czyni poszkodowanego uboższym niż był przed doznaniem szkody²⁹. Choć skutki zwłoki w zapłacie rozpatrywane są przede wszystkim w kategoriach utraconych korzyści, nie można *a priori* wykluczyć postrzegania szkody wierzyciela jako rzeczywistej straty, choćby wtedy, gdy wierzyciel popada w zwłokę z zapłatą własnych zobowiązań i sam staje się zobowiązanym do zapłaty odsetek lub do skompensowania powstałej w ten sposób szkody na podstawie art. 481 § 3 KC.

Utracone korzyści to z kolei te korzyści, które powiększyłyby majątek poszkodowanego albo zapobiegły jego zmniejszeniu, gdyby nie zdarzenie sprawcze³⁰. Chodzi o niepowiększenie się czynnych pozycji majątku poszkodowanego, które pojawiłyby się w tym majątku, jeżeli nie doszłoby do zdarzenia wyrządzającego szkodę³¹. Taki sposób rozumienia utraconych korzyści zawiera w sobie element nieokreślony, hipotetyczny, dlatego **orzeczenie o przyznaniu odszkodowania z tytułu utraconych korzyści w zależności od ujęcia powinno być poprzedzone wykazaniem, że korzyści te zostałyby uzyskane**

²³ Por. uzasadnienia wyroków: SN z 29.4.2011 r., I CSK 457/10, Legalis; SN z 25.1.2007 r., V CSK 423/06, Legalis.

²⁴ Zob. Z. Banaszczyk [w:] Kodeks cywilny. T. I. Komentarz. Art. 1–449¹⁰, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2020, s. 1230, Nb 33; zob. również uzasadnienie wyroku SN z 25.1.2007 r., V CSK 423/06, Legalis.

²⁵ Por. K. Zagrobelny [w:] Kodeks..., pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, *op. cit.*, s. 736–737, Nb 33; Z. Radwański, *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2003, s. 85, Nb 229.

²⁶ Zob. K. Zagrobelny [w:] Kodeks..., pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, *op. cit.*, s. 737, Nb 35.

²⁷ Zob. P. Sobolewski [w:] Kodeks... T. II, pod red. K. Osajdy, *op. cit.*, s. 127–128.

²⁸ Por. uzasadnienie wyroku SN z 10.10.2014 r., III CSK 238/13, Legalis; A. Szpunar, *Odszkodowanie za szkodę majątkową. Szkoda na mieniu i osobie*, Bydgoszcz 1998, s. 33.

²⁹ Zob. uzasadnienie wyroku SN z 16.11.2016 r., I CSK 776/15, Legalis.

³⁰ Zob. uzasadnienie wyroku SN z 10.2.2017 r., V CSK 270/16, Legalis.

³¹ Zob. Z. Banaszczyk [w:] Kodeks... T. I, pod red. K. Pietrzykowskiego, *op. cit.*, s. 1233, Nb 45; zob. również uzasadnienia wyroków: SN z 10.10.2014 r., III CSK 238/13, Legalis; SN z 18.1.2002 r., I CKN 132/01, Legalis.

¹⁹ T. jedn.: Dz.U. z 2022 r. poz. 893 ze zm.; dalej jako: NadmOpTransHandlU.

²⁰ Por. uzasadnienia wyroków: SA w Katowicach z 21.12.2015 r., I ACA 666/15, Legalis; SA w Katowicach z 27.5.2008 r., V ACA 175/08, Legalis; SN z 19.1.2002 r., V CKN 630/00, Legalis.

²¹ Por. P. Dolniak, *Przeciwdziałanie nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych*. Komentarz, Warszawa 2021, Lex/el, kom. do art. 10; J.P. Naworski, *Wykładnia art. 10 ust. 1 ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych – zagadnienia wybrane*, PPH Nr 3/2019, s. 8–14; uzasadnienie wyroku SN z 7.7.2017 r., V CSK 660/16, Legalis; uchwała SN z 11.12.2015 r., III CZP 94/15, Legalis.

²² Por. M. Kaliński, *Szkoda na mieniu i jej naprawienie*, Warszawa 2011, s. 175–179.